

28 Şubat ve Sivil Daralan Alanı

KAPAK

28 Şubat ve Sivil Siyasetin Daralan Alanı

Cevat Özkaya

Süreklileşen Siyasal Vesayet

Türkiye'de askerın konumu, normal bir ülkedeki askerın konumundan çok farklı seyrı takip ediyor. Asker sadece olağanüstü dönemlerde değil. Olağan dönemlerde de siyaset üzerindeki etkisini, hem de ihmal edilemeyecek ağırlıktaki etkisini sürdürüyor. İç ve dış siyasetin ulusal boyuttaki kararları ya askerın dikte ettirilmesiyle alınıyor veya onun kabulü, vetosu kararın akıbetini belirleyen en önemli etken oluyor. Bu açıdan baktığımızda askeri vesayetin siyasal hayatımızın en temel belirleyenlerinden biri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

31 Mart 1909'dan hemen sonra, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelişiyle beraber gelişen olaylar, siyasal hayatımızda devamlılık arzeden askeri vesayetin başlangıcını göstermesi açısından ilginçtir. Ordu'nun geliş olaylara el koymasının gerekçesi, "anayasal düzenin yeniden tesisi" dir. Fakat Hareket Ordusu Komutanı Mahmut Şevket Paşa kendisini "anayasaya bağlı kalma" kuralının istisna yapmakta mahzur görmez. Kendini Bakanlar Kurulu'nun denetiminden çıkarabilmek için üç ordunun da müfettişliğini üzerine alan yeni bir makam ihdas eder. Bu şekilde kendisini denetim dışında tutar. Ayrıca Ordu'nun harcamaları ile ilgili sivil mekanizmanın denetim yetkisini de kabul etmez. Bu, 1908'de Meşrutiyet ile beraber geçtiğimiz

anayasal düzenin ilk denetim dışı hareketi olması açısından önemlidir. Daha sonraki dönemlerde de, bazı ulak tetek arzulara uğrasa da günümüze kadar aksamadan devam etmiştir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra, ordunun iktidar değişiminde belirleyici olduğu ilk olay, İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı'na seçilmesidir. İnönü, Birinci Ordu'nun doğrudan müdahalesi sonucunda Cumhurbaşkanı olabirmiştir. İnönü döneminin son zamanlarında geçtiğimiz çok partili siyasal hayatımızda da askerın etkisi azalmamış, ağırlığını artırarak devam etmiştir.

Darbeler ve Anayasalar

Siyasal hayatımızda süreklilik arzeden asker ağırlığına rağmen, yaklaşık 10'ar yıllık periyodlar halinde fiili darbelerin yapıldığını görmekteyiz. Sivil siyasetin yapamadığı anayasa değişiklikleri ve tadilleri, darbeler sonrasında askerler tarafından yapılmaktadır. 24 Anayasası'm istisna edersek, sonraki dönemin tüm anayasaları darbeler sonrasında yapılmış anayasalardır. 1961 ve 1982 Anayasaları, 27 Mayıs ve 12 Eylül darbelerinin ürünüdür. 12 Mart'tan sonra ise günün icabına göre esastlı bir anayasa tadili yapılmıştır.

Tabiidir ki, yeni bir anayasa yapmak, düzenin yeniden kurulması anlamına gelir. Düzeni yeniden kuranların, yani anayasayı yenileyenlerin, kendi

hareket alanlarını genişletmesi tabii bir durumdur. Nitekim her yeni anayasa sivil siyasetin etki alanını daraltırken boşalan yere yeni ortaklar getirmiştir.

"24 Anayasası"nda "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. T.B.M.M. milletin yegane hakiki mümessili olup, millet namına hakkı hakimiyeti istimal eder" denmektedir.

1961 Anayasası'nda da hakimiyet kayıtsız şartsız millete bırakılmıştır ama kullanım biçimi değiştirilmiştir. Yeni anayasaya göre; millet, egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır.

"Demek oluyor ki, 1961 Anayasası ulusal egemenliğin kullanılmasına yeni ortaklar getirmektedir. Vatandaş reyinin kuracağı Millet Meclisi'nin bu egemenliği iyi kullanabileceği noktasında şüphe vardır. Ulusal egemenliğin kullanılmasını güvence yerine getirmek için müesseseler ihdas edilmiştir. Senato, Anayasa Mahkemesi, Milli Güvenlik Kurulu, muhtar üniversite, muhtar T.R.T. vb."

"İnce araştırmalara girmeden kabaca söylemek gerekirse ulusal egemenliğin kanun yapma gücü Senato, Anayasa Mahkemesi ve Cumhurbaşkanlığı'nın anayasa muhafızlığı göreviyle daraltılmakta, frenlenmekte, barajlanmaktadır. Bu daraltma, frenleme, barajlama, vatandaş oyununa duyulan fakat açıklanmayan güvensizliği gösterir." ("27 Mayıs Yargılanıyor", c.2, s.628, Nazlı Ilıcak, Kervan Yay., 1975, İst.)

1982 Anayasası ise, sivil siyasetin alanını gerçek anlamda daraltmıştır. Sivil siyaseti güçsüz hale getirmiştir. Bugün yaşadığımız krizin önemli sebeplerinden birisi budur. Genel oya duyulan güvensizlik nedeniyle, alanı devamlı daraltılan siyasal aktörler, bu dar alanda siyaset yapmak zorunda bırakıldılar. Bu iktidarsızlığa bazı siyasilerin yetersizlikleri ve zaafı da eklenince siyaset kurumu giderek saygınlığını yitiren bir kurum haline geldi...

Kısaca söylemek gerekirse, siyaset alanının asıl sahibi olması gereken T.B.M.M.'nin etkisi giderek azalırken, darbe sonrası anayasalarla ona getirilen

M.G.K., Anayasa Mahkemesi gibi ortakların etkisi de giderek artmaktadır.

28 Şubat Farklı mı?

Siyasal hayatta askerinin ağırlığının devamlılığını gözönüne aldığımızda 28 Şubat mahiyeti itibariyle diğer darbelerden farklı değildir. Ancak yapılaş şekli itibarı ile farklıdır. Bu farklılıktan dolayı post-modern darbe olarak nitelenmiştir. Siyasal hayatta istenmeyen aktörlerin arzu edilmeyen yerlerde bulunmaları halinde bu hayatın aslı gücünün, (de-facto hakiminin) hemen müdahalesi kaçınılmazdır. 1995 seçimlerinden en fazla oyu alarak çıkan RP'nin pozisyonu, onun koalisyonun büyük ortağı durumunda olması siyasal hayata de-facto egemen olan gücü hareketlendirmiştir.

Demokrasiye "balans ayarı" ile başlayan süreç, yarı resmî sivil teşekküller de harekete geçirilerek sürdürülmüştür. Türk-İş, DİSK, KESK, TİSK gibi menfaatleri birbiriyle uyumsuz teşekküller bir araya getirilmiş, askerinin koordinasyonunda siyasal iktidara karşı bir mücadele başlatılmıştır. Ulusal egemenliğin anayasal ortakları, Anayasa Mahkemesi vb. kurumlar da süreçte katkıda bulunmuşlardır. Müdahalenin sadece bir partiye, bir anlayışa yöneldiğini düşünen diğer siyasal partiler millettan alamadıkları iktidara tasarruf hakkını, böyle bir sürecin sonucunda ele geçirmeyi umdukları için, gidişe ses çıkarmamışlardır. Nitekim bekle-dikleri de olmuş, dönemin iktidarını oluşturan

partiler olan RP ve DYP siyasal hayattan dışlanmış, diğer aktörler bu alanda icrayı faaliyet etmişlerdir. Çok tabidir ki, iktidarı borçlu oldukları güce medyun-u şükran oluştuktan başka yapacakları bir şey yoktu. Anasıra yaptıkları irade beyanında bulunma denemeleri de, şiddetli bir istiskal davasına çarpmış hadlerini bilmeç durumunda kalmışlardır.

Normal yolların dışında sunulan iktidara ve nimetlere talip olanlar bu nimeti kendisine sunanların karşısında irade beyanında bulunamazlar. Böyle olduğu içindir ki, siyasal partilerimiz bugün umut olmaktan çıkmış, herbiri aldıkları %10'luk baraj civarında dolaşan oylarıyla marjinal kuruluşlar konumuna gelmişlerdir. Kararsızların oyu neredeyse siyasal partilerin toplam oyu kadardır. Bu hale gelmiş, vesayet altına alınmış bir siyasal hayatın muhalefet veya iktidarı konumunda olmak doğrusu çok arzulanır birşey olmamalıdır.

Halâskarlık Çare mi?

Bütün askeri müdahalelerin gerekçeleri arasında, ülkenin uçurumun kenarına geldiği ve acilen anayasal düzenin yeniden tesisi zorunluluğu zikredilmiştir. 1908 Meşrutiyetinden beri yapılan müdahalelerin hepsinde bu gerekçe dâllendirilmiştir. Ülkeyi habire kurtaran güçler, neden bu kadar sık kurtarılmaya ihtiyaç duyulduğu sorusunun cevabını düşünmemişlerdir kanaatinde. Eğer düşünülmüş olsaydı bir çözüm bulunabilirdi. Ayrıca, 8, 10 senede bir, ülke yeniden kurtarılabilecek hale düşüyorsa, daha önce yapılan kurtarma faaliyetlerinin ne kadar çare olduğu sorusu da cevabını bulmalıdır.

Sorunu bu bağlamda ele aldığımızda, ülkeyi kurtarma girişimlerinin sadra şifa bir sonuç üretmediği gibi, daha olumsuz durumlara yol açtığı sonucuna da varabiliriz. Nitekim son darbeyi sanal

Abdurrahman Dilipak:

"28 Şubat: Siyasi Tarihimizin Karanlık Bir Günü"

28 Şubat Hürriyet Gazetesinin manşetlerine "Topyekün bir savaş" şeklinde yansıdı. Derin güçlerin siyasal iktidara ve topluma karşı meydan okumasına tanık olduk.

Medya, mafya, sermaye, siyaset ve bürokrasi içindeki derin güçler, postmodern bir darbe ile iktidarın görevden uzaklaşmasını sağladılar. Medya "andış"landı. Hukuk brifinglerle manipüle edildi. Toplumun tüm kesimleri fişlendi. "Yeşil Sermaye" tartışmaları başlatıldı. YÖK militer bir anlayışla rejimi koruma ve kollama adına üniversiteleri kışlaya çevirdi. Cumhurbaşkanı, batı müziği konserinden sonra "Çağdaş Türkiye" hayallerini batılı kav-

ram ve kurumlarla ifade etmeye çalışırken, kesintisiz 8 yıl eğitim tartışmalarının amacını "tek tip insan" olarak açıkladı. Böylece Demirel'in kafasındaki çelişkiler de net bir şekilde ortaya çıkmış oluyordu. Resmî ideolojinin radikal savunucuları arasında yer alan Demirel'in aile fotoğrafındaki kişilerin çoğunun bugün kunun

kaçığı durumuna düşmeleri, sanık sandalyesinde oturmaları da oldukça düşündürücü.

İşin ilginç yanı, 28 Şubat'a hayat veren generalerin çoğu emekli olduktan sonra, bunların çoğu bugün devlet tarafından el konulan batık bankaların yönetiminde yer almışlardır. Şaibeli iş adamlarına danışmanlık yap-

tehlikesi irticaın hiç de abartıldığı gibi bir tehlike olmadığını artık biliyoruz. Ama bu tür tehlikeler bahane edilerek oluşturulan siyasi, sosyal ve ekonomik ortamın meydana getirdiği sonucun asıl tehlike olduğunu da görüyoruz.

İçinde 28 Şubat'ın birinci sınıf aktörlerinin de bulunduğu bir yolsuzluk ekonomisinin ulaştığı boyutları hergün televizyon ekranlarında izlemekteyiz. Son dört yıldır ülkenin hemen hiçbir sahici problemi ülke gündeminde önemine uygun bir yer edinmemiştir. Ne kalkınma hızı, ne milli gelir düzeyi, ne eğitim sorunu, Fadime Şahin, Müslüm Gündüz gibi provokatif olaylar kadar ülke gündeminde yer tutmamıştır.

Diğer kurtarılmaları bir kenara bırakalım. Son kurtarıma eyleminin ülkeyi getirdiği durum, şu yaşadığımız durumdur. Eğer bu durumdan büyük bir memnuniyet duyuyor isek yeni bir yeni bir kurtarmayı ve yeni Halâskarları dört gözle bekle-

yebiliriz. Yok bu durumdan şikâyetçi isek bu kurtarılmaların olmayacağı bir siyasal hayatı tesis etmek için gerekeni yapmalıyız. Bu konuda en etkin çaba da siyasal hayatın birinci sınıf aktörleri olması gereken siyasilerden gelmelidir.

Siyasiler mi Yetersiz, Halâskarlar mı Yetkin?

Halâskarların siyasi hayata müdahalesini sivil siyasilerin yetersizliğine bağlayıp, meğrulaştırılan bir söylemi mevcuttur. Sivillerimiz ciddi sorunlara çözüm üretmediği ve silik, pısırık kaldığı için asker devreye girmek ve boşluğu doldurmak zorunda kalıyor. Bu söylemin karşısı da şu: Silahlı kuvvetlerin baskısı yüzünden, silahsız kuvvetler gelişmiyor, etkin olamıyor ve kişilik kazanamıyor.

Bu iddiaların ikisinde de oranları farklı olmak

maya başlamışlardı. Koman Cavit Çağlar'ın arkasındaki isimdi. Güven Erkaya Korkmaz Yigit'e danışmanlık yapıyordu. Yural Beyazıt Dinç Bilgin'e danışmanlık yapıyordu. Çevik Bir ve diğer birkaç general ise CNR'de danışmandı.

28 Şubat susurluk'un üzerine gider gibi gözükerek susurluk gerçeğini örttü. Faili meçhul cinayetler, soygunlar, insan hakları ihlalleri, işkence iddiaları hep örtüldü. Bütün ipuçları, karanlık bir duvarın önünde kayboluyordu.

İşte bu duvar 28 Şubat duvarıydı. Halk terör ve irtica yaygaralarıyla oyalanırken soygun ve vurgun sürüyordu. Aslında Sivas, Başbağlar olaylarının gerisinde de aynı gerçek vardı: birileri toplumun farklı kesimlerinin dini, mezhebi, etnik, kültürel, ideolojik, politik kararlarını çatışma sebebi olarak görüyor, bu kesimleri birbirine karşı kıskartarak, aynı vatanın evlatlarının dükülen kanları ve gözyaşları üzerinde kendilerine iktidar ve servet üretiyorlardı.

28 Şubatçıların kafasında, fikir ve inanç suç, kitap suç aleti, aydın ve sivil toplum örgütleri potansiyel suçluydu.

Bu arada JITEM tartışmalarının da üstü örtüldü. NATO ülkelerindeki GLADIO örgütlenmesinin

devamı olan "ÖZEL HARP DAİRESİ" tartışmalarının üzerine sünger çekildi. "KONTR GERİLLA" tartışmaları gapri resmi olarak devam etti. Bu arada en çok tartışılan kurum ise "BATI ÇALIŞMA GRUBU" idi. Kısaca BÇG olarak adlandırılan grubun mahiyeti ise hala belli değil, ancak etkinliğini büyük ölçüde kaybettiği de bir gerçek.

28 Şubat 5. Yaşına girerken tartışma sürüyor. Kimine göre bu süreç bin yıl sürecek, kimine göre ise Demirel'in Çankaya'dan ayrılmasıyla artık bitti. Şimdi sıra bu süreç içinde yer alanların sınık sandalyesine oturtulmasına geldi.

Bana göre de bu süreç bitti. 28 Şubat'ta Türkiye darbenin eşijine gelmişti ve binlerce kişinin hayatına mal olacak bir çatışma tehlikesi de bu şekilde bertaraf edilmiş oldu.

Henüz 28 Şubat'la ilgili gerçekleri tümüyle bilmiyoruz. Ama ülkenin bir takım generalleri maceracı senaryolarının oyuncuğu olmaktan son dakika kurtarıldığı da bir gerçek. 28 Şubat bundan sonra tarihimizin karanlık bir günü olarak her zaman hatırlanacaktır.

Selam ve Dua ile...

Abdurrahman Dillipak: Akif gazetesi yazarı

kaydıyla gerçeklik payı var. Tabiat boşluğa müsaade etmez denir. Sivil siyaset alanı yeterli ölçüde doldurulabiliyeydi, orada bir boşluk bulunmasaydı askerın bu alana müdahalesi sözkonusu olmazdı.

Burada sorulması gereken soru, sivillerin bu alanı neden dolduramadığı sorusudur. Ayrıca askerın daha önceki döneme ilişkin işlevini yeni sistemin oluşturulduğu dönemde bırakmak istememesinin payı büyüktür. 1908 Meşrutiyetiyle beraber, siyasal hayatın merkezine seçimi ve seçimle beraber gelen bir meclis mekanizması oturmuştur. Bu daha önceki yönetim tarzımızda var olmayan bir durumdur. Bu yeni kurum, saray ve askerler karşısında rüşdünü ispat mecburiyetinde kalmıştır. Çünkü hiçbir kurum konumunu kendiliğinden değiştirmek niyetinde değildir. Sorunun bir başka boyutu da meclisin etkin gücü İttihad-ı Terakki temel itibarıyla karşısında yer yer müvazaf askerleri de tabii yardımcı olarak değerlendiriyordu. İşte bu durum asker vesayetinin sivil siyaset üzerindeki meşrutiyetin başlangıcını teşkil etmektedir bize göre.

Daha sonraki dönemlerde de askerın sivil siyasete müdahalesi, "bizim yarımızda onların karşısında" mantığıyla kabul edilmiş, en azından yadırganmamıştır. Dolayısıyla sivil siyasi aktörlerimiz, sistem gereği olarak askerın tümünden sivil siyasal alandan, en az onun kadar önemli olan kendi alanına çekilmesi gerektiğini savunamamışlar, bunu sağlayamamışlardır. Bunun yerine askeri rakiplerinin karşısında kendi yarılarında tutabilmenin siyasetini yapmaya çalışmışlardır. Bugün sivil siyasi

hayatın aktörleri durumunda olan siyasi partilerin fonksiyonsuz hale gelmesinin nedenlerinden birisi de kanaatimce bu tutumdur.

Bir başka sorun da, alanı giderek daraltılan ve vesayet katsayısı giderek artan sivil siyaset alanında cesur, atak, ilkel siyaset yapma imkanının giderek yok olması ve uygulanan baskının siyasi kişilikleri korkak, pıstırık, dengeli ve idare-i maslahatçı hale getirmesidir. Artık baskının alanı hale gelmesi gerekmiyor. Zaten sivil siyaset kurumları ve siyasi kişilikler davranışlarını siyasal hayatın de-facto lideri durumunda olan kurumun arzuları istikametinde otokontrolle tâbi tutmaktadırlar. Bir kontrol dışı durum meydana geldiğinde müdahale alanilemektedir.

Nitekim 1995 seçimlerinden sonra bakanlık paylaşımına kadar herşeyi tamamlanmış Refah-Ataap Kesbini, meşhur kurumun göndereği bir haberle bozulmuştur. Kimse bu seçimlerin ve sivil siyasetin etki alanıdır diyerek bu müdahaleye tavır koymamıştır, koymamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'de sistemin gereği olarak seçilmiş siyasilerin ve onların oluşturduğu T.B.M.M.'nin etki alanının genişletilmesi lazımdır. Türkiye'nin darbesiz ve meşru bir yolla yeni bir anayasa yapabildiği gereklidir. Sivil siyasi aktörlerin, sivil siyasetin dışındaki kurumlardan medet uman, yardım bekleyen konumdan kurtulması lazımdır. Ayrıca kişilikleri bir başka biçimde zedeleyen, örseleyen Siyasi Partiler Kanunu ve İç Tüzak değiştirilmelidir. Kısaca milletin yegane söz söyleme alanı olan sivil siyaset ve onun merkezi konumundaki T.B.M.M. müntehib-i sāni konumundaki ortaklardan kurtarılmalı, milletin söz söyleme alanı vesayetsiz hale getirilmelidir.

Bunun kavgasız, görülsüz, kurumlara husumet beslemeyen ve kurumları kendi alanlarında itibarlı kılan bir yöntemle yapılması gereklidir, zaruridir. Bu konuda birincil görev de milletin seçilmiş temsilcilerine düşmektedir. Bu zor bir görev olduğu kadar da onurlu bir görevdir. Eğer bu başarılmazsa T.B.M.M.'nin sayın üyeleri kendi görev alanına düşen işleri yapamayan, devamlı etkin güçlerden yakınan fuzöllüşgöl konumuna düşecekler ve sistemin ücretli işçin memurları konumunda olacaklardır. ■

28 ŞUBAT FIKRALARI

Politikacı ve Hint Yağı

"Bektaş"ı'ye sormuşlar:

- Gelişmemiş yerlerde devlet yönetimi neye benziyor.

Baba Erenler:

- Hintyağına, demiş.

- Neden?

- Kim tadına baksa, ya hemen altına etmeye başlıyor ya ülkenin içine..."